

5. Закон України «Про заставу» від 2 жовтня 1992 року [Електронний ресурс] // Офіційний веб-портал Верховної Ради України – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2654-12/print1447406653650104>.
6. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року [Електронний ресурс] // Офіційний веб-портал Верховної Ради України – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
7. Лист Міністерства юстиції України від 1 лютого 2006 року «Щодо порядку державної реєстрації прав власності на об'єкти незавершеного будівництва» [Електронний ресурс] // Офіційний веб-портал Верховної Ради України – Режим доступу до ресурсу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v32_1323-06.
8. Висновок науково-правової експертизи щодо підстав відмови нотаріусом у вчиненні нотаріальної іди у розумінні норми ст. 55 Закону України «Про нотаріат» Науково – дослідного інституту інтелектуальної власності Академії правових наук України // Нотаріат для Вас. – 2006. – № 5. – с. 15.
9. Єрьоменко В. Проблеми застосування ст. 55 Закону «Про нотаріат» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://notaries.org.ua/info/230>.
10. Теорія нотаріального процесу [текст]: науково-практичний посібник/ За заг. ред. С.Я. Фурси. – К.: Алерта; Центр учбової літератури, 2012. – 920 с.
11. Нотаріат України. Кн. 1 Організація нотаріату (з практикумом) / За заг. ред. С.Я. Фурси – К., Правова єдність, 2015. – 484 с.
12. Рішення суду або ще раз про «місцезнаходження» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://dmytruk.co.ua/node/56>.
13. Коротюк О.В. Науково-практичний коментар до Закону України «Про нотаріат» [Електронний ресурс] / Коротюк О.В. – Режим доступу до ресурсу: http://pidruchniki.com/1601101347424/pravo/pravila_vchinennya_notarialnih_diy.

Панченко Ирина Сергеевна

МЕСТО ЗАКЛЮЧЕНИЯ ДОГОВОРОВ ОТЧУЖДЕНИЯ НЕДВИЖИМОГО ИМУЩЕСТВА: ПРОБЛЕМЫ ТЕРМИНОЛОГИЧЕСКОЙ НЕОПРЕДЕЛЕННОСТИ

В статье анализируется отечественное законодательство на предмет регулирования вопроса о месте нотариального удостоверения договоров отчуждения недвижимого имущества. Проводится соотношение понятий, используемых в действующем законодательстве. Особое внимание уделено вопросу признания недействительным договора, который был нотариально удостоверен не в надлежащем месте. Автором сформулированы выводы и предложения, направленные на совершенствование отечественного нотариального законодательства, которые способствуют защите прав участников нотариальных процессуальных правоотношений.

Ключевые слова: нотариус, договор отчуждения, недвижимое имущество, консул, место совершения сделки, местонахождение.

Panchenko Ira

THE PLACE OF CONCLUSION OF AGREEMENTS ON DISPOSAL OF REAL ESTATE: PROBLEMS OF TERMINOLOGICAL UNCERTAINTY

The paper is devoted to the analyzes of the national legislation on the issue of the place of notarization of agreements on disposal of real estate. A correlation of concepts used in the current legislation is carried out. Particular attention is paid to the issue of invalidating a contract that was notarially certified in the wrong place. The author formulates conclusions and proposals aimed at improving the national notarial legislation, which contribute to the protection of the rights of participants in notarial procedural legal proceedings.

Keywords: notary, disposal contract, real estate, consul, place of transaction, location.

Шрамова Олександра Сергіївна,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

УДК 347.961.41 -053.2 (477)

НЕОБХІДНІСТЬ ВСТАНОВЛЕННЯ ОБОВ'ЯЗКОВОЇ НОТАРІАЛЬНОЇ ФОРМИ ЗГОДИ ЖІНКИ НА ПРОВЕДЕННЯ ОПЕРАЦІЇ (ПРОЦЕДУРИ) ШТУЧНОГО ПЕРЕРИВАННЯ ВАГІТНОСТІ

У статті досліджено нагальну потребу у встановленні обов'язкової нотаріальної форми згоди жінки на проведення операції (процедури) штучного переривання вагітності. Відносини щодо переривання вагітності належать не лише до приватної сфери, а містять у собі публічний елемент. Кваліфікаційний рівень, повноваження та відповідальність нотаріуса дозволяють забезпечити такі ознаки правомірної згоди вагітної жінки на проведення операції (процедури) штучного переривання небажаної вагітності, як дійсність, інформованість, усвідомленість, вольовий характер і добровільність.

Ключові слова: згода жінки, переривання вагітності, пренатальні права, нотаріальна форма, нотаріус, права дитини, права батька.

Постановка проблеми. Відповідно до п. 2.3. Порядку надання комплексної медичної допомоги вагітній жінці під час небажаної вагітності, затвердженого Наказом МОЗ № 423, операція (процедура) штучного переривання небажаної вагітності здійснюється після обов'язкового підписання вагітною жінкою інформованої добровільної згоди вагітної жінки на проведення операції (процедури) штучного переривання небажаної вагітності за формою, затвердженою Наказом Міністерства охорони здоров'я України від 24 травня 2013 року № 423 [1] (надалі – Згода жінки). Наразі підписання цього документу носить суто формальний характер, повсякчас відбувається в день звернення жінки безпосередньо у медичний установи, де здійснюється операція штучного переривання вагітності. Правомірна Згода жінки характеризується такими обов'язковими ознаками, як *дійсність, інформованість, усвідомленість, вольовий характер, добровільність*, однак їх дотримання в Україні не забезпечується та не контролюється державою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання необхідності встановлення обов'язкової нотаріальної форми для згоди вагітної жінки на проведенні операції (процедури) штучного переривання небажаної вагітності досі не піднімалися в юридичній літературі. Питання принципів нотаріального процесу досліджувалося С.Я. Фурсою, Н.С. Горбань; питання обов'язкових ознак згоди вагітної жінки на проведення операції (процедури) штучного переривання небажаної вагітності – О.С. Шрамовою.

Постановка завдання. Розглянути потребу та доцільність встановлення обов'язкової нотаріальної згоди жінки на проведення операції (процедури) штучного переривання вагітності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Операція (процедура) штучного переривання вагітності зачіпає не лише права та інтереси жінки. У справі *Brüggemann and Scheuten v. Germany* Комісія Європейського суду з прав людини зазначила: «... не можна сказати, що вагітність відноситься виключно до сфери приватного життя. Всякого разу, коли жінка є вагітною, її приватне життя стає тісно пов'язаним з плодом, що розвивається» [2]. Дитина, що знаходиться в утробі матері, перебуває в абсолютно безпорадному стані, юридично не захищена, і залежить цілком і повністю від поведінки матері, яка, в свою чергу, є в стані вагітності, а отже, в стані емоційної нестабільності. Наслідки ж операції (процедури) штучного переривання вагітності є невідворотними: жінка, що перервала вагітність, не перестає бути матір'ю, а назавжди стає матір'ю мертвої дитини.

Саме тому операція (процедура) штучного переривання вагітності не є звичайним оперативним втручанням – операція по умертвінню дитини. І якщо вже такі «процедури» наразі є легальними в Україні, не можна заперечувати того факту, що відповідно до діючого законодавства Згода жінки є єдиною підста-

вою для їх проведення. За таких умов необхідно приділити максимум уваги правомірності такої згоди, запобіганню проведенню операцій з штучного переривання вагітності без належної на те згоди жінки.

Одразу слід зазначити, що з позицій природного права Згода жінки правомірною бути не може як така; вона є протиправною, оскільки порушує *природне право дитини на пренатальній стадії розвитку на життя*. Втім, якщо виходити з позитивістських реалій, то правомірною можна назвати таку Згоду жінки, яка відповідає всім вимогам законодавства, що регулює відносини щодо надання жінкою такої згоди, та містити в собі всі ознаки такої відповідності.

Відповідно до попередніх досліджень, такими ознаками є: 1) дійсність – надання згоди жінкою, що володіє необхідним для цього обсягом дієздатності, або її законним представником; 2) інформованість – отримання жінкою всієї необхідної інформації, що стосується переривання вагітності, його альтернатив, наслідків; 3) усвідомленість – розуміння отриманої інформації, значення своїх дій та їх наслідків; 4) вольовий характер – твердість у прийнятому рішенні та наполегливість у його реалізації; і 5) добровільність – надання згоди з власного бажання, доброї волі, без насильства і примусу.

Наявність перерахованих ознак підлягає незалежній, неупередженій оцінці і перевірці особою, що має достатній для цього рівень правої підготовки, здатною надати юридичної вірогідності вчинюваній дії, зобов'язаною зберігати в таємниці отримані відомості, а також такою, що не отримує вигоди від операції штучного переривання вагітності і у разі невідповідності законодавству України відмовить у вчиненні такої дії, а також буде нести відповідальність за вчинені дії. Безперечно, жоден медичний працівник установи, що проводить операції штучного переривання вагітності, не відповідає і половині зазначених вимог.

Відповідно до положень ст. 3 Закону України «Про нотаріат», нотаріус є уповноваженою державою фізичною особою, що, зокрема, вчиняє передбачені законом нотаріальні дії з метою надання їм юридичної вірогідності, має повну вищу юридичну освіту і стаж роботи у сфері права не менш як шість років, склала кваліфікаційний іспит і отримала свідоцтво про право на зайняття нотаріальною діяльністю. Відповідно до ст. 5 вказаного Закону, нотаріус зобов'язаний сприяти громадянам у здійсненні їх прав та захисті законних інтересів, роз'яснювати права і обов'язки, попереджати про наслідки вчинюваних нотаріальних дій для того, щоб юридична необізнаність не могла бути використана їм на шкodu. Нотаріус зобов'язаний зберігати в таємниці відомості, одержані ним у зв'язку з вчиненням нотаріальних дій, а також відмовити у вчиненні нотаріальної дії в разі її невідповідності законодавству України або міжнародним договорам. Відповідно до ст. 27 Закону України «Про нотаріат», нотаріуси несуть відповідальність

за шкоду, заподіяну особі внаслідок власних незаконних дій або недбалості [3].

Як обґрунтовує С.Я. Фурса, нотаріус здійснює свою діяльність на основі принципів, до яких належать, зокрема, принципи: верховенства права; доступності і гарантованості охорони фізичними особами їх безспірних прав; сприяння громадянам у здійсненні їхніх прав і охоронюваних законом інтересів; нотаріальної таємниці; професійної компетентності та морально-етичних стандартів діяльності; незалежності; неупередженості; диспозитивності; безспірності нотаріального процесу; безпосередності у нотаріальному процесі; обґрунтованості нотаріальних процесуальних актів [4, с. 65-106]. Саме таких основоположних засад потребує перевірка правомірності Згоди жінки.

Зазначимо, що на сьогодні законодавством вже встановлена обов'язкова нотаріальна форма для ряду односторонніх правочинів, що виникають з сімейних правовідносин і також мають назву «згода»: згода батьків на усиновлення дитини (ч. 5 ст. 217 Сімейного кодексу України, надалі – СК України); згода другого з подружжя на усиновлення дитини (ч. 1 ст. 220 СК України); згода другого з подружжя на укладення одним із подружжя договору, який потребує нотаріального посвідчення і (або) державної реєстрації (ч. 3 ст. 65 СК України) [5]; згода батьків (усиновлювачів, піклувальників) на виїзд дитини за кордон (Закон України «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України» [6]).

Навряд чи жоден з наведених документів має більший ступінь важливості для долі дитини, ніж згода жінки на проведення операції (процедури) штучного переривання вагітності, що по факту є згодою на внутрішньоутробне позбавлення дитини життя.

Не можна також обійти увагою ту обставину, що у відносинах, які стосуються долі дітей, сімейним законодавством передбачається згода не лише матері, а й батька дитини. У випадку ж прийняття жінкою рішення про переривання вагітності законодавством України не передбачена згода батька дитини, навіть якщо жінка перебуває у зареєстрованому шлюбі. Варто зазначити, що такий підхід може бути розцінений як дискримінаційний, оскільки факт початку вагітності та очікування народження дитини викликає сильні батьківські почуття, які не можна залишати за дужками при вирішенні питання про продовження чи переривання вагітності.

У деяких країнах (Греція, Республіка Гвінея-Бісау, Єгипет, Японія, Іран, Ірак, Корея, Кувейт, Республіка Малаві, Королівство Марокко, Нікарагуа, Сирія, Туреччина, Об'єднані Арабські Емірати) обов'язковою умовою штучного переривання вагітності законодавство передбачає згоду батька дитини, якщо жінка перебуває у шлюбі [7; 8].

Питання необхідності надання батьком дитини згоди на проведення штучного переривання вагітності у випадку, якщо жінка перебуває у зареєстрованому шлюбі, потребує

детального дослідження, наукового та громадського обговорення. Втім, у разі позитивного вирішення цього питання, нотаріус зможе посвідчувати і згоду батька дитини на проведення штучного переривання вагітності.

Відповідно ст. 44 ЗУ «Про нотаріат», під час посвідчення правочинів визначається обсяг цивільної дієздатності осіб, які беруть у них участь. У разі наявності у нотаріуса сумнівів щодо обсягу цивільної дієздатності фізичної особи, яка звернулася до нього за вчиненням нотаріальної дії, нотаріус зобов'язаний звернутися до органу опіки та піклування за місцем проживання відповідної фізичної особи для встановлення факту відсутності опіки або піклування над такою фізичною особою. Таким чином, нотаріус має більше, ніж будь-яка інша особа, повноважень щодо визначення обсягу цивільної дієздатності фізичної особи, а отже може перевірити наявність у жінки необхідного обсягу цивільної дієздатності і забезпечити таку ознаку правомірної Згоди жінки, як *дійсність*.

Порушені питання діяльності нотаріуса тісно пов'язані з проблематикою реєстраційного процесу, а саме: 1) доступу нотаріусів до Державного реєстру актів цивільного стану громадян; 2) відсутності державного реєстру осіб, цивільна дієздатність яких визнана судом обмеженою, або визнаних недієздатними. Крім того, потребує розробки питання необхідності державної реєстрації фактів початку перебігу вагітності, її переривання. Так, запровадження державної реєстрації цих фактів дозволило б вирішити проблеми щодо участі зачатої за життя спадкодавця, але народженої після його смерті дитини у спадкових відносинах. Встановлення обов'язкової нотаріальної форми згоди жінки на проведення операції (процедури) штучного переривання вагітності дозволило б вносити відомості до відповідного державного реєстру щодо посвідчення нотаріусом такої згоди.

Запровадження обов'язкової нотаріальної форми для згоди жінки на проведення операції (процедури) штучного переривання вагітності ускладнює доступ жінки до проведення такої операції. Але чи має такий доступ бути занадто простим?

Порядок надання комплексної медичної допомоги вагітній жінці під час небажаної вагітності, затверджений Наказом МОЗ № 423[9] та Клінічний протокол «Комплексна медична допомога під час небажаної вагітності», затверджений Наказом МОЗ № 1177[10], передбачає невідкладний і безперешкодний доступ жінки до операції з штучного переривання вагітності, без з'ясування причин, що спонукали жінку на такий вчинок, без надання часу на роздуми, на вгамування емоцій, без жодних пропозицій допомоги, роз'яснення можливих альтернатив тощо. Не слід забувати і про те, що операція (процедура) штучного переривання вагітності зазвичай є платною, тобто у її проведенні медичні установи зацікавлені. За таких умов запровадження обов'язкової нотаріальної форми згоди жінки

на проведення операції (процедури) штучного переривання вагітності є вкрай необхідним для забезпечення такої ознаки Згоди жінки, як *вольовий характер*, тобто твердість прийнятого рішення і наполегливість у його реалізації.

Висновки. Надання жінкою згоди на штучне переривання вагітності зачіпає права та інтереси не тільки самої жінки, але і дитини, що розвивається у неї в утробі, та батька цієї дитини, а отже ці відносини містять у собі публічний елемент і потребують державного захисту. Державою не забезпечується правомірність згоди жінки на проведення операції (процедури) штучного переривання вагітності, що полягає у дотриманні таких її ознак, як дійсність, інформованість, усвідомленість, вольовий характер і добровільність. Запровадження обов'язкової нотаріальної форми згоди жінки на проведення операції (процедури) штучного переривання вагітності створить умови для прийняття жінкою дійсного, інформованого, усвідомленого, вольового і добровільного рішення.

Подальшого дослідження потребує питання батьківських прав щодо дитини що знаходиться на пренатальній стадії розвитку, доступу нотаріусів до Державного реєстру актів цивільного стану громадян, відсутності державного реєстру осіб, цивільна дієздатність яких визнана судом обмеженою, або визнаних недієздатними, а також питання необхідності державної реєстрації фактів початку перебігу вагітності та її переривання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 24.05.2013 № 423 «Про затвердження Порядку надання комплексної медичної допомоги вагітній жінці під час небажаної вагітності, форм первинної облікової документації та

- інструкції щодо їх заповнення»// Офіційний вісник України. – 2013. – № 57. – ст. 114.
2. Brüggemann and Scheuten v. Germany, p. 116, §59.
3. Закон України від 02.09.1993 № 3425 – XII «Про нотаріат» (в ред. від 02.11.2016)// Голос України. – 1993. – № 39. – ст. 383.
4. Теорія нотаріального процесу [Текст]: Науково-практичний посібник / За заг. ред. С.Я. Фурси. – К.: Алерта; Центр учбової літератури, 2012. – 920 с.
5. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 № 2947-III (в ред. від 19.10.2016)// Голос України. – 2002. – № 38.
6. Закон України від 21.01.1994 № 3857- XII «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України» (в ред. від 01.10.2016)// Голос України. – 1994.
7. Four countries liberalize abortion laws [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/12266276> (дата звернення – 27.11.2016).
8. Paternal rights on abortion [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://en.wikipedia.org/wiki/Paternal_rights_and_abortion (дата звернення – 27.11.2016).
9. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 24.05.2013 № 423 «Про затвердження Порядку надання комплексної медичної допомоги вагітній жінці під час небажаної вагітності, форм первинної облікової документації та інструкцій щодо їх заповнення» // Офіційний вісник України. – 2013. – №57. – стор. 114. – ст. 2065.
10. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 31.12.2010 № 1177 «Про затвердження клінічного протоколу «Комплексна допомога під час небажаної вагітності» [Електронний ресурс]: Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/rada/show/v1177282-10>.

Шрамова Александра Сергеевна

НЕОБХОДИМОСТЬ УСТАНОВЛЕНИЯ ОБЯЗАТЕЛЬНОЙ НОТАРИАЛЬНОЙ ФОРМЫ СОГЛАСИЯ ЖЕНЩИНЫ НА ПРОВЕДЕНИЕ ОПЕРАЦИИ (ПРОЦЕДУРЫ) ИСКУССТВЕННОГО ПРЕРЫВАНИЯ БЕРЕМЕННОСТИ

В статье исследована насущную необходимость в установлении обязательной нотариальной формы согласия женщины на проведение операции (процедуры) искусственного прерывания беременности. Отношения по прерыванию беременности относятся не только к частной сфере, а включают в себя публичный элемент. Квалификационный уровень, полномочия и ответственность нотариуса позволяют обеспечить такие признаки правомерного согласия беременной женщины на проведение операции (процедуры) искусственного прерывания нежелательной беременности, как действительность, информированность, осознанность, волевой характер и добровольность.

Ключевые слова: *согласие женщины, прерывание беременности, пренатальные права, нотариальная форма, нотариус, права ребенка, права отца.*

Shramova Oleksandra

NECESSITY FOR ESTABLISHMENT OF THE MANDATORY NOTARY FORM OF THE WOMAN'S CONSENT FOR OPERATION (PROCEDURE) OF ARTIFICIAL PREGNANCY TERMINATION

The article researches the urgent need for establishing the mandatory notary form of the woman's consent for operation (procedure) of artificial pregnancy termination. Relations on abortion refer not only to private sphere, but also include public element. Qualifications, powers and responsibility of the notary allow for providing informative, volitional, willful, voluntary, and conscious consent of a woman for artificial termination of pregnancy.

Keywords: *woman's consent, pregnancy termination, prenatal rights, notary form, notary, rights of the child, paternal rights.*